

12. Tarasenko G. Rola i miejsce wartości ekologicznych w procesie wychowania rodzinnego dzieci. *Rodzina w społeczeństwie i kulturze*, pod redakcją Grażyny Szabelskiej. Monografia zbiorowa. Wydawnictwo Naukowe FNCE, Poznań 2022. SS .74-89.

УДК 3.371.37.01

Шевченко І.А., к. п. н., доцент кафедри екології, природничих та математичних наук, КЗВО “Вінницька академія безперервної освіти” (м. Вінниця, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. В статті піднімається проблема змісту освітньої компоненти “Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі” як одного із шляхів розвитку професійної компетентності вчителів природничих дисциплін – здобувачів вищої освіти. З’ясовуються рівні наукової організації процесу викладання екологічних дисциплін. Виявляються наукові джерела формування освітньої компоненти. Доводиться належність методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі до педагогічних наук.

Ключові слова: методика, рівні організації, наукові джерела, педагогіка, дидактика, психологія, професійна компетентність.

Актуальність дослідження та постановка проблеми. Потреба суспільства у фахівцях, що володіють не тільки професійними знаннями і вміннями, певними особистісними якостями, а й новітніми підходами спричиняє зміни в системі вищої освіти. Таки підходи передбачають розкриття творчого потенціалу кожного вчителя природничих дисциплін – здобувача вищої освіти, розуміння важливості зміни вимог до професійної підготовки вчителя у закладі вищої освіти.

Проте, стає очевидним, що в сучасних умовах попри значну кількість наукових досліджень, можна констатувати, що теоретичні засади освітньої компоненти «Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі» не були предметом спеціального дослідження і потребують подальшого наукового усвідомлення.

Тому, перед нами постала проблема, у чому особливості змісту освітньої компоненти «Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі», які сприяють розвитку професійної компетентності здобувачів вищої освіти – вчителів природничих дисциплін?

Короткий аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми (аналіз природничих дисциплін попередніх досліджень і публікацій).

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури (праці Ю. Азарова, Ю. Бабанського, О. Бодальова, В. Загвзінського, І. Зязюна, В. Кан-Калика, Н. Кичук, Н. Кузьміної, Л. Лузіної, С. Мально, О. Нагорнюк, О. Нікандрова, М. Поташника, В. Сластьоніна, Р. Шакурова та ін.) можна сформулювати найважливіші якості вчителя, що сприяють успішному розвитку професійної компетентності: здатність до нестандартного рішення; пошуково-проблемний стиль мислення; вміння створювати проблемні, нестандартні навчальні ситуації; творча фантазія, розвинена уява; специфічні особистісні якості – сміливість, готовність до ризику, винахідливість, цілеспрямованість, оптимізм, ентузіазм, настирливість, упевненість, кмітливість, інтуїтивне відчуття нового та оригінального. Проте, такий чинник розвитку професійної компетентності як зміст освітньої компоненти “Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі”, досліджений мало.

Метою наукової публікації є пошук ефективних шляхів у підготовці здобувачів вищої освіти – вчителів природничих дисциплін до виконання обов’язків викладача вищої школи

Завдання статті. Виходячи із вище викладеного, нами визначенні такі завдання:

1. Ознайомитись із рівнями наукової організації процесу викладання екологічних дисциплін.

2. Розкрити наукові джерела формування освітньої компоненти “Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі”.

3. Довести належність методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі до педагогічних наук.

Методи та методики дослідження. Методика дослідження ґрунтується на поєднанні загальнонаукових методів дослідження (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення) з принципами системності, науковості, інноваційності.

Виклад основного матеріалу. Одним із пріоритетних завдань, що стоять нині перед сучасною освітою, є виховання суспільно-активного покоління, яке зможе не лише проаналізувати екологічний стан довкілля, але й відшукати шляхи вирішення існуючих проблем. У системі неперервної багатоступеневої екологічної освіти важливою ланкою є вища освіта.

Підкреслимо, що інтеграція до європейського та світового співтовариств зумовлює відповідні зміни в системі вищої освіти України. На перший план висувається підготовка викладача вищої школи, зокрема магістра, розвиток його професійної компетентності, формування професійних цінностей, повна самореалізація в обраній діяльності.

Серед багатьох чинників, які впливають на особистість викладача у період трудової діяльності, найважливішими вважаємо професійну діяльність і, відповідно, професійну компетентність. Специфіка сучасних умов у вищій школі потребує якісно нової діяльності викладачів, зокрема викладачів методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі – активного інноваційного реагування на конкретні ситуації у взаємодії суб’єктів освітнього процесу, при цьому провідним фактором стає вибір стратегії професійної поведінки.

Як зауважує Нагорнюк О., науково-педагогічні кадри України мають високоякісні доробки з екологічно стійкого розвитку, медичної екології, екології військової діяльності, методології та змісту екологічної освіти і виховання, екологічної етики і психології, освіти і управління та ін. З використанням цього досвіду ... колектив фахівців у галузі екологічної освіти за участю спеціалістів Міністерство екології та природних ресурсів України розробив Концепцію розвитку екологічної освіти і виховання в Україні. Концепція враховує програмні документи щодо політики в галузі освіти і охорони навколишнього середовища, зокрема «Основні напрями державної політики в галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки». Згідно з Концепцією, екологічна освіта та виховання будуть спрямовані на здобуття фундаментальних екологічних знань та їх методології, а також на професійну екологічну підготовку, екологізацію спеціальних навчальних дисциплін і екологічне просвітництво [1].

Сучасна освіта розвивається в контексті якісних змін не тільки цілей освітнього процесу, а й моделей професійної діяльності викладачів. Долаються традиційні уявлення про педагогічну діяльність, як таку, що регулюється нормами стандартизованої професійної поведінки в педагогічних ситуаціях, які повторюються. Зміни, котрі відбуваються на сучасному етапі в освітній системі України, підтверджують, що на сьогодні чільне місце серед інтенсивних чинників розбудови вищої освіти посідає викладач з його здібностями, знаннями, навичками, досвідом, ставленням до праці [2]. Праця викладачів, зокрема викладачів методики викладання екологічних дисциплін, передбачає активне інноваційне реагування на конкретні ситуаційні взаємодії учасників освітнього процесу, прийняття ними інноваційних рішень [3]. І в цих процесах значна роль належить освітній компоненті “Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі”.

Як підкреслює Малько С. [5], свою назву наукова дисципліна “Методика викладання екології” (як і навчальна дисципліна у ЗВО), отримала в зв’язку з тим, що вивчення і наукова організація процесу викладання екології розглядаються на двох рівнях: теоретичному і методичному. До них можна додати ще творчий рівень.

На теоретичному рівні викладання включає закономірності і принципи відбору змісту і вибору методів навчання, теорію форм, методів і засобів навчання екології, теорію розвитку екологічних понять. Встановлені в теорії викладання екології закономірності проявляються як залежність відбору змісту від цілей екологічної освіти, відбір змісту заняття від завдань заняття, залежність вибору методів від змісту понять, які розвиваються, залежність вибору засобів навчання від методів і етапів заняття тощо.

На методичному рівні визначаються ефективні методи і засоби розвитку понять або умінь, виявляється оптимальне поєднання цих методів і засобів навчання, а також умови, що сприяють успішному вирішенню навчально-виховних завдань з екології.

Творчий рівень. Методику викладання екології можна розглядати і як творчість, в якій величезну роль відіграє особистість викладача, його педагогічна культура, професіоналізм, ерудиція, такт. Перехід до особистісної моделі педагогічної освіти визначає нову якість підготовки педагогів-екологів, що означає перехід від знанневої до особистісної та авторської моделі педагогічної діяльності. Ціннісно-цільова орієнтація методичної підготовки сприяє створенню авторських методик в області екологічної освіти [5].

У зв'язку з вищевикладеним, значний інтерес являють джерела формування методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі.

Професійна компетентність викладача вищої школи базується на синтезі засвоєних екологічних, педагогічних і методичних знань і умінь, необхідних для вирішення професійних завдань [3].

У педагогічному ЗВО здобувачі вищої освіти спочатку вивчають екологічні та педагогічні дисципліни, а потім методику викладання екології. І це не випадково, так як зміст навчальної дисципліни "Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі" формується на стику наук – перш за все, екології, педагогіки та психології.

Зв'язок методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі з педагогікою. Педагогіка визначає общепедагогические закономірності, принципи і організаційні форми, які застосовуються для вирішення завдань екологічної освіти. Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі безпосередньо пов'язана з теорією виховання, яка педагогічно інтерпретує вимоги суспільства до професійної діяльності викладача екологічних дисциплін, до розвитку якостей особистості студента-магістранта. З урахуванням соціальних вимог на основі теорії виховання формуються виховні цілі, які знаходять відображення при відборі змісту екологічної освіти. На основі положень теорії виховання визначаються місце і функції навчальної діяльності. Методи і організаційні форми навчання розробляються в єдності з методами і прийомами виховання.

Зв'язок методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі з дидактикою. Завдання дидактики полягає в забезпеченні вимог до відбору змісту, визначенні шляхів і засобів освітньої роботи з методики викладання екологічних дисциплін. Дидактику традиційно визначають як відносно самостійну частину педагогіки, що вивчає зміст, закономірності, принципи і методи навчання, як загальну теорію і методику навчання. Дидактика дозволяє уточнити, що дає вивчення методики викладання екологічних дисциплін в досягненні освітніх цілей в ЗВО.

При допомозі дидактики можна визначити: чому вчити, тобто яким має бути зміст навчання. На основі дидактичних закономірностей в рамках методики можна встановити, як вчити ефективно – які методи навчання, прийоми і технології можуть забезпечити досягнення результату.

Педагогіка і дидактика пропонують загальні закономірності побудови освітнього процесу з екології, а методика визначає вибір конкретних форм, методів, прийомів, технологій і засобів навчання. На думку Малько С.В., в методиці викладання екології у вищій школі пропонується характеристика основних форм і методів навчання, вивчаються ті шляхи, за допомогою яких викладач з найменшою витратою часу і сил досягає найкращих результатів, забезпечуючи задоволення всіх вимог, що пред'являються до викладання екології в освітньому закладі. Вміла побудова заняття, використання різноманітних методів економлять сили і час викладача і студента. Тому вивчення форм, методів і засобів методики викладання екології у вищій школі має істотне значення в справі поліпшення сприйняття, розуміння і засвоєння студентами знань і умінь. Для ефективної роботи викладача недостатньо бути добре поінформованим, він повинен володіти системою методичних знань і умінь. У свою чергу, методика викладання екології у вищій школі є одним з джерел для розвитку самої дидактики [5].

У нашому дослідженні методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі, так само як і дидактика, займається пошуком відповідей на питання щодо конкретного розуміння цілей і цінностей, а також особливостей змісту екологічної освіти здобувачів вищої освіти.

Зв'язок методики викладання екології у вищій школі з психологією. Методика викладання екології у вищій школі тісно пов'язана з психологією, яка досліджує розвиток особистості в про-

цесі навчання, вивчає психологічні основи освіти на різних її ступенях, розкриває особливості розвитку різних психологічних процесів, механізм формування інтересів, мотивів тощо.

Екологічна психологія формує уявлення про закономірності і механізми розвитку екологічної свідомості особистості, на основі чого методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі розробляє відповідні специфічні принципи і методи педагогічного управління розвитком професійної компетентності вчителів природничих дисциплін – студентів-магістрантів.

Належність методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі до педагогічних наук. Як самостійна галузь наукового знання методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі має власний об'єкт і предмет дослідження, володіє власною методологією (сукупністю методів дослідження) і термінологічним апаратом.

Об'єктом методичних досліджень є система екологічної освіти і всі її компоненти. Предметом досліджень може виступати будь-яка зі сторін об'єкта: цілі, зміст, форми, методи, засоби методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі.

У дослідженнях проблем екологічної освіти застосовуються загальнонаукові методи і методи, що широко застосовуються в педагогічних дослідженнях: педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, тестування, інтерв'ювання, анкетування, рейтингова оцінка. Методи педагогічних досліджень являють собою сукупність прийомів і операцій, спрямованих на вивчення педагогічних явищ і рішення різноманітних наукових проблем навчально-виховного характеру.

Термінологічний апарат, який вживається під час вивчення проблем екологічної освіти, включає такі педагогічні поняття, як «навчально-виховний процес з екології», «форми навчання екології», «методи навчання екології», «методи виховання», «засоби навчання екології», «педагогічні технології» тощо. Специфіка змісту наведених термінів визначається особливостями предметного змісту, тобто змісту екологічної освіти. Відтак, об'єкт, предмет і методи дослідження, наукові терміни, що застосовуються в методиці викладання екологічних дисциплін, за своєю сутністю є педагогічними. Тому є вагомими підстави відносити методику викладання екологічних дисциплін до педагогічних наук.

Проте існуючі на сьогодні в Україні програми методики викладання екології у вищій школі не зовсім відповідають новим вимогам і не повністю забезпечують знання і уміння, достатні для виконання професійних завдань в аспекті інноваційної діяльності викладача екологічних дисциплін вищої школи.

Наразі потрібна розробка програми, яка б відображала реалізацію не тільки загальних педагогічних, дидактичних положень методики екологічної освіти, а й також інноваційних стратегій розвитку освіти. При цьому очевидним стає те, що важливим компонентом методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі має бути реалізація інноваційно-технологічного підходу. Отже, створення сучасного змісту методики викладання екологічних дисциплін є акумулятивним процесом, у ході якого накопичуються педагогічні навички використання новітніх підходів.

Висновки. Узагальнюючи результати теоретичного дослідження щодо методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі, можна зробити висновки:

1. З'ясовано рівні наукової організації процесу викладання екологічних дисциплін. Вивчення і наукова організація процесу викладання розглядаються на двох рівнях: теоретичному і методичному; до них можна додати ще й творчий рівень.

На теоретичному рівні викладання екологічних дисциплін включає закономірності і принципи відбору змісту і вибору методів навчання, теорію форм, методів і засобів навчання екології, теорію розвитку екологічних понять.

На методичному рівні визначаються ефективні методи і засоби розвитку понять або умінь, виявляється оптимальне поєднання цих методів і засобів навчання, а також умови, що сприяють успішному вирішенню навчально-виховних завдань з екології.

На творчому рівні методику викладання екологічних дисциплін можна розглядати і як творчість, в якій величезну роль відіграє особистість викладача, його педагогічна культура, професіоналізм, ерудиція, такт.

2. Виявлені наукові джерела формування освітньої компоненти «Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі». Зміст навчальної дисципліни «Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі» формується на стику наук – перш за все, педагогіки, дидактики та

психології. Педагогіка визначає общепедагогические закономірності, принципи і організаційні форми, які застосовуються для вирішення завдань екологічної освіти. На основі дидактичних закономірностей в рамках методики можна встановити, як вчити ефективно – які методи навчання, прийоми та технології можуть забезпечити досягнення запланованого результату. Педагогіка і дидактика пропонують загальні закономірності побудови освітнього процесу з екології, а методика визначає вибір конкретних форм, методів, прийомів і засобів навчання екології. Психологія досліджує розвиток особистості в процесі навчання, вивчає психологічні основи освіти на різних її ступенях, механізм формування інтересів, мотивів тощо.

3. Доведено належність методики викладання екологічних дисциплін у вищій школі до педагогічних наук. Об'єкт, предмет і методи дослідження, наукові терміни, що застосовуються в методиці викладання екологічних дисциплін, за своєю сутністю є педагогічними. Тому є вагомі підстави відносити методику викладання екологічних дисциплін до педагогічних наук.

Перспективи подальших досліджень. Дослідити потенційні можливості змісту освітнього компоненту «Методика викладання екологічних дисциплін у вищій школі» в розвитку професійної компетентності здобувачів вищої освіти – вчителів природничих дисциплін за умови реалізації інноваційно-технологічного підходу.

Список використаних джерел

1. Нагорнюк О., Рябушенко О. Становлення вищої екологічної освіти в Україні. *Екологічна освіта та методика викладання екологічних дисциплін* : зб. статей Національного університету біоресурсів і природокористування України. Острог : ТзОВ «Острозька друкарня», 2013. С. 11– 15.

2. Крисюк С. Актуальні проблеми науково–методичного забезпечення безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Київ: ЦІУВ, 1990. Ч. 1. 63 с.

3. Шевченко І. Особливості методики викладання екології у вищій школі для вчителів природничих дисциплін: Магістер. кваліф. р-та : Спец-сть 101 “Екологія” / Вінниця : КЗВО «Вінницька академія безперервної освіти», 2021. 167 с.

4. Шевченко І. Розвиток фахової компетентності вчителів природничих дисциплін в післядипломній педагогічній освіті: дис. ...канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2018. 322 с.3.

5. Малько С.В. Методика преподавания экологии и природопользования: курс лекций. Керчь: ФГБОУВО «КГМТУ», 2020. 70 с.

УДК 378.091.3[378.011.3-051]:005.336.6

Шпота Т.В., викладач кафедри професійної освіти
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МЕТРИЧНОГО РЕНОМЕ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Актуалізовано необхідність формування професійно-метричного реноме викладачів. Сформульовано поняття «професійно-метричного реноме» у авторському трактуванні, здійснено добір методів дослідження педагогічної проблеми та розроблено план дослідження.

Ключові слова: викладачі вищої освіти, професійна діяльність та розвиток, неперервна освіта, освіта майбутнього, метрика, професійно-метричне реноме.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Актуальність формування професійно-метричного реноме майбутніх викладачів вищої освіти полягає у необхідності задоволення соціального попиту на забезпечення ефективності традиційних та модернізованих систем неперервної освіти впродовж життя з пролонгованою зайнятістю (або самозайнятістю) на засадах якості й безпеки соціокультурних форм ЗВО. Як зазначено у робочих документах Панєвропейського конгресу з глобальної освіти, організованого Центром Північ-Підень Ради Європи (2022 р.) в розділі «Гло-